

Enfant terrible binnen het repertoire van een buitenbeentje

GLINSTERENDE WOLKENZEE

Met geliefde werken als Harmony of the Spheres, Phasing en Sanctus behoort JOEP FRANSSENS tot de meest beluisterde Nederlandse componisten. Het schrijven van een nieuw pianoconcert mondde uit in een louterende sleutelervaring. Samen met pianist en strijdmakker Ralph van Raat ging Franssens de uitdaging aan. Het indrukwekkende resultaat heet Journey Under Brilliant Skies.

Tekst: MARK VAN DE VOORT
Foto: COBY VAN WAGENINGEN

Het avontuur startte

jaren geleden met een vriendelijk verzoek van pianist Ralph van Raat: “Zou je erover willen nadenken om een pianoconcert voor me te schrijven?” Componist Joep Franssens had het wel een beetje verwacht. Al jaren is Van Raat enthousiast pleitbezorger van Franssens’ solo-pianowerken, maar zo’n pianoconcert, dat was er nog niet. “Ik wilde er aanvankelijk helemaal niet aan beginnen.” Eerlijk vertelt Franssens over zijn innerlijke strijd. In zijn knusse Spaarndamse woning laat hij zijn licht nog eens schijnen op zijn magnum opus, het recent op cd verschenen pianoconcert *Journey Under Brilliant Skies*. “Ralph is een uitgesproken solist, maar dat ben ik ook. Hij wist wel hoe ik over het fenomeen pianoconcert dacht”, zegt een glimlachende Franssens minzaam. “Mijn opvattingen over de rolverdeling tussen solist en orkest zijn anders dan wat vanuit de traditie gezien gebruikelijk is. Bij mij diende Bach als voorbeeld. Als je bijvoorbeeld naar zijn *Vijfde Brandenburgse Concert* luistert, wordt het duidelijk dat de solist de leider is van het ensemble, in plaats van de heroïsche solist, zoals dat in het negentiende-eeuwse pianoconcert het geval is. Terwijl er in Bachs concert voor de solist wel degelijk een ongelofelijk lastige partij klaarligt.”

MONNIKENGEDULD BEOEFENEN

In *Journey Under Brilliant Skies* staan pianist en orkest ruiterslijk zij aan zij en gaan ze bijna in elkaar op. “Dit werk gaf zich niet zomaar gewonnen. Het is het enfant terrible binnen mijn repertoire”, erkent Franssens.

“Alsof er twee stukken naast elkaar bestonden, eentje voor pianist en eentje voor orkest. Voor mij moet de muzikale taal uiteindelijk dienstbaar zijn aan de expressie. Het is geen *l’art pour l’art*, geen effectbejag om het effectbejag. Evenmin is er ruimte voor heldenverering. Vergelijk het met de popmuziek waarin een grote mate van authenticiteit wordt nagestreefd. Muziek als belijdenis. Dat wil ik horen.” Van Raat beet zich vast in Franssens’ partituur. “Ralph heeft weliswaar een zeer lastige partij, maar uiteindelijk staat hij in dienst van de muziek.” Franssens sleutelde jaren aan zijn pianoconcert. De eerste versie van 2015 kampte nog met vorm- en instrumentatieproblemen. In september 2020 ging zijn definitieve versie van het werk in première bij het Phion-orkest in Muis Arnheim. “Je moet je steeds opnieuw focussen op het proces, een mooie manier om monnikengeduld te beoefenen. Een nieuw werk is als een bloemzaadje dat langzaam moet kunnen ontkiemen. Tijd en ruimte zijn onontbeerlijk. Het meerdere keren live kunnen beluisteren van je werk over de jaren, is een essentieel onderdeel van het compositieproces.”

INNIGE FAGOTSOLO

Zoals zo vaak in de kunsten zorgt een pittige creatieve strijd voor de mooiste resultaten. Het driedelige *Journey Under Brilliant Skies* is een wervelend pianoconcert, groter dan het leven zelf, dat de luisteraar onherroepelijk op sleeptouw neemt. Het filmische werk openbaart welhaast Hollandse vergezichten: een glinsterende wolkenzee geschraagd door een eindeloze horizon. Het langzame middendeel, met een opvallend innige fagotsolo, behoort zelfs tot de mooiste muziek uit Franssens’ repertoire. En dat voor een componist die al decennialang onomwonden klankschoonheid predikt. Met roesopwekkende melodien en iriserende harmonieën schept Franssens muziek vol spirituele overgave. »

“EEN NIEUW WERK IS ALS EEN BLOEMZAADJE DAT LANGZAAM MOET KUNNEN ONTKIEMEN”

**Paspoort
JOEP
FRANSSSENS**
Geboren: 1955,
Groningen
Opleiding: hij
studeerde
compositie aan
het Koninklijk
Conservatorium
Den Haag bij
Louis Andriessen
en aan het
Rotterdams
Conservatorium
bij Klaas de Vries
Actief: Franssens’
werk is uitge-
voerd door
ensembles als het
Nederlands
Kamerkoor, Radio
Filharmonisch
Orkest, Tallinn
Chamber
Orchestra, BBC
Singers en
Zweeds Radio-
koor. Daarnaast
werkte hij nauw
samen met diri-
genten als Lukas
Foss, Vasily
Petrenko en Tõnu
Kaljuste. In 2015
ontving hij de
cultuurprijs Het
Gouden Viooltje

Binnen de Nederlandse muziekwereld is hij uitgegroeid tot een buitenbeentje en vindt hij bijvoorbeeld meer aansluiting bij Oost-Europese componisten als Pēteris Vasks en Henryk Górecki. Dat een nieuwe generatie Nederlandse componisten – van Joey Roukens tot Kate Moore – de warmbloedige tonaliteit herontdekt, doet Franssens goed. In de jaren tachtig schreef hij al toeganke-lijke, tonale composities, stralende muziek geïnspireerd door grote voorbeelden als Steve Reich, György Ligeti, Ennio Morricone en progressieve rockbands als Yes. Franssens had weinig op met de doorwrochte, modernistische klanktaal die destijds de boventoon voerde op conserva-toria en bij starre subsidiegevers. Geïsoleerd moest hij zijn eigen plan trekken. “Tonaal componeren is altijd mijn kompas geweest. Als eerste kind krijg je dan altijd de stevigste klappen. Ik heb bij wijze van exercitie een keer een modernistisch stuk gemaakt, *Low Budget Music*. Het leek uiteindelijk meer op een parodie. Het was alsof ik mezelf destijds verraadde. Voor conformisme ben ik niet in de wieg gelegd.”

KLEIN WONDER

De aanhouder wint en inmiddels worden Franssens’ werken door een wereldwijd publiek beluisterd. Via Facebook leerde hij de Duitse schrijver en journalist Stefan Meetschen kennen. “Hij was helemaal begeistert door mijn werk. Hij schrijft nu mijn biografie, die naar verwachting eind volgend jaar uitkomt.” Zijn muziek raakt een gevoelige snaar bij liefhebbers van klassiek, modern en pop. Grootschalige werken als *Phasing*, *Sanctus* en *Magnificat* trekken tien-duizenden luisteraars op YouTube. Topper is het koorwerk *Harmony of the Spheres* met ruim zevenhonderdduizend clicks.

Het componeren van dergelijke grootscha-lige orkest- en koorwerken valt Franssens overigens steeds zwaarder. “Ik denk erover na om me vooral op kleinschaligere kamer-muziek te focussen. De kansen voor herne-mingen zijn dan veel gunstiger. Je steekt veel tijd en energie in het componeren van grote

werken, waarna zo’n orkestwerk maar één enkele keer klinkt tijdens de première. Er zijn nauwelijks herkan-singen en reprises, en die hebben mijn werk absoluut nodig. Soms vindt er een klein wonder plaats. Vorig jaar voerde Het Balletorkest mijn werk *Echo’s* elf keer uit in het kader van Toer van Schayks jubileumballet *Lucifer Studies*. Dat is het beste dat me ooit is overkomen.”

SPIRITUELE ERVARING

Ondertussen heeft Franssens toch een nieuw groot koorwerk in de steigers staan, een drieluik voor koor en strijkers van vijfenveertig minuten met als werktitel *Triptychon*. Hij gebruikt daarvoor teksten van Hildegard von Bingen en Fernando Pessoa. “Ik wilde in navolging van mijn *Three Etudes* voor Ralph van Raat ook een aantal korte koorwerken maken, maar dat pakte toch anders uit”, antwoordt hij breed lachend. Franssens blijft graag in weidse klankpanorama’s dromen. “Aanvankelijk was het een kleinere koorcompositie, maar het werk groeide organisch groter. Dit koordrieluik is een hommage geworden aan de Parijse Notre-Dame. Toen ik de kathedraal drie jaar geleden in brand zag staan, kwam er veel naar boven. Als twintiger heb ik de kathedraal voor het eerst bezocht. Ik werd meteen gegrepen door die heilige ruimte. Toen ik omhoogkeek, kon ik door mijn tranen heen niets meer zien. Ik werd helemaal opgepakt. Een spirituele ervaring, zeker. Wat zo’n indruk op me maakte, was het gevoel dat op deze plek de oude ziel van het christendom is opge-slagen en bewaard.” Eenzelfde ervaring had Franssens al toen hij als kind meezong in Bachs *Matthäus-Passion*. “Na afloop was ik ziek van heimwee. Dat werk maakt zo’n indruk. Als jochie dacht ik toen al dat Bach meer verstand had van God dan wat mensen ervan maken. Er klinkt zoveel liefde door in die muziek.” «

Piano Concerto Journey Under Brilliant Skies/Three Etudes/Old Songs, New Songs – pianowerken van Joep Franssens
Ralph van Raat en Phion, Orkest van Gelderland & Overijssel o.l.v. Otto Tausk
Etcetera Records, KTC 1719